

דתישכונע

בס"ד

פרשת אמר, תשע"ז, מספר 1219

מצוות חג הסוכות – מצוות המקדשות מציאות קיימת

אליעזר דניאל יסלזון

ואחריהן באה שוב אמירה כללית על החגים כולם (בפס' מד):

אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספקכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון. ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים. וחגתם אתו חג לה' שבעת ימים בשנה חקת עולם לדתיתכם בחדש השביעי תחגו אתו. בסלת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסלת. למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם.

(מד) וידבר משה את מעדי ה' אל בני ישראל.

השאלה השנייה: האם במדבר ישבו בני ישראל בסוכות?

"סוכה" או "סוכות", מופיעים בתורה פעמיים כשם של מקום, ופעמיים כחלק מתיאור מצוות חג הסוכות.² המילה "סוכה" אינה מופיעה כלל כשמתואר מסעם של בני ישראל במדבר. בני ישראל ישבו במדבר באוהלים, ומונח זה מופיע כל אימת שמתוארת צורת ישיבתם של העם במדבר.³ לאור זה מתמיה הדבר, שהמצווה היא לישוב דווקא בסוכה, העשויה מפסולת גורן ויקב.

מצוות חג הסוכות מופיעה חמש פעמים בתורה.¹ התיאור היותר מפורט, הכולל גם את מצוות סוכה ומצוות ארבעת המינים, מופיע בפרשתנו, ומציב בפנינו שתי בעיות עקרוניות; האחת קשורה לסדר הכתיבה והאחרת קשורה לתוכן:

1. מדוע הוזכרו מצוות החג העיקריות, סוכה וארבעת המינים, רק בנספח לפרשת המועדות (כג:לט-מג)?

2. מה הבסיס לאמירה "כי בסכות הושבתי את בני ישראל" (כג:מג)? הרי לא מצינו שבני ישראל ישבו בסוכות בעת מסעותיהם במדבר!?

ננסה לפרט את שתי השאלות הללו, ולהציע להן פתרון אחד משותף.

השאלה הראשונה: מדוע מצוות החג מופיעות בנספח בלבד?

פרק כ"ג בספר ויקרא מפרט את מצוות השבת ואת המצוות הקשורות לחמשת המועדים הנוספים. עבור כל מועד מפורטים התאריכים של המועד, ואיסור המלאכה הנוהג בו. הפרק פותח ומסיים באמירה כוללת על המועדים כולם, הן בפתיח והן בסיום:

בפתיחה (א-ב): וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש אלה הם מועדי.

ובסיום (לז): אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש להקריב אשה לה' עלה ומנחה זבח ונסכים דבר יום ביומו.

והנה, רק לאחר פסוקים לז-לח, המסכמים את פרשת המועדות, מובאות המצוות המיוחדות לחג הסוכות (פס' לט-מג),

² בבראשית (לג:יז) ובשמות (יג:כ) נקראים מקומות בשם "סוכות". בפרשתנו וכן בפרשת "ראה" (דב' טז:יג) נזכרות הסוכות כחלק ממצוות היום.

³ כך לדוגמה בפרשת "קורח": "ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אֹהֲלֵיהֶם ונשיהֶם ובניהֶם וטפֹּם". (במ' טז:כז). בפרשת "חוקת": "זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים" (במ' יט:יד), ובברכתו של בלעם: "מה טבו אהליך יעקב משכנתיך ישראל" (במ' כד:ה).

* אליעזר ד' יסלזון הוא יו"ר הנהלת המכון הגבוה לתורה באוניברסיטת בר אילן.

¹ בפרשות "משפטים"; "כי תשא"; "אמור"; "פינחס" ו"ראה".

המלך. אם תרצו, יש כאן חומרה גדולה של בית הלל, שאינם מוכנים להתפשר על קטנותם של החיים וחילונם, ומבקשים לקדש את כל מעשי האדם על ידי קריאת שמע "בלכתך בדרך".⁵

על פי הסבר זה נמצא, שלדעת בית הלל על האדם היהודי להפוך גם את מעשי חינו היותר בנליים והיותר פשוטים, לעשייה שיש בה עבודת ה'. אנו נתבסס על גישה זו ונרחיבנה, כדי לכלול בה גם חלק מהמצוות שאנו מצווים בהן. לא רק האדם מצווה להקדיש את כל מעשיו לעבודת ה', אלא אף הקב"ה עצמו מעלה חלק משגרת חינו לדרגה של מצווה. הקב"ה דורש מעמנו לתת משמעות לשגרת חינו, על ידי שהוא מחייב אותנו לקיים את השגרה במסגרת של ציווי המוגדר כאחת המצוות.

רעיון זה הובע כבר על ידי רבי יוסף בכור שור, בפירושו למצוות השמחה בחג הסוכות, הכתובה בפרשתנו. לדעתו, השמחה קלה וטבעית בתקופת האסיף, והיא פורצת ממש מאליה. על בסיס התפרצות הטבעית של השמחה, הקב"ה מצווה אותנו לקדש שגרה זו, ולהוסיף עליה שמחה של מצווה. וכך הוא כתב על פסוק ל"ט בפרשתנו:

אך בחמשה עשר יום. כלומר, בכל החגים תעשו שמחה, אבל בסוכות, באספכם את תבואת הארץ, שכבר אספתם כל תבואת הארץ והכל תחת מפתח, ואין לכם שום מחשבה כי אם לשמוח, כדכתיב: "והיית אך שמח", אין לך עסק רק השמחה, וגם עבר יום הכיפורים ונמחלו עונותיהם תוסיפו שמחה על שמחתכם.

דברים דומים כתב גם רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק בפירושו "משך חכמה", כשהוא משתמש בביטוי לטהר את הטבע ולזכך אותו במקום הביטוי שהשתמשנו בו, לקדש את החיים. וכך כתב על חג הסוכות בפסוק מ"ב:

בסכת תשבו וכו'. התורה האלוקית, יש בה מצוות שהם מדריכים האדם נגד הטבע, ויש מצוות שהן כפי הטבע, רק שהם מטהרים את הטבע ומזככים אותו.

חג הסוכות - הקדשת שגרת האסיף לשתו מצוות החג

נסה להציע תשובה לשתי שאלות אלה, מתוך שנבחן למי ומתי ניתנה מצוות הישיבה בסוכה ומצוות ד' המינים.

ובלכתך בדרך - קידוש החיים על ידי מצוות

אחת המחלוקות הראשונות בש"ס היא מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל על הדרך הראויה לקרוא את "שמע" (משנה ברכות א, ג):

בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטו ויקראו, ובבוקר יעמדו שנאמר (דב' ו:ז): "ובשכבך ובקומך". ובית הלל אומרים כל אדם קורא כדרכו שנאמר (שם) "ובלכתך בדרך". אם כן למה נאמר "ובשכבך ובקומך" בשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבני אדם עומדים.

הרב בני לאו בספרו חכמים, מציע שלא לראות כאן מחלוקת טכנית גרידא. הוא מציע לראות כאן מחלוקת עקרונית בהשקפות העולם של בית הלל ובית שמאי. בית שמאי רואים את הטקסיות הדתית כיצירה נפרדת, המנותקת משגרת החיים, ואילו בית הלל רואים את הטקסיות כחלק בלתי נפרד מהחיים השגורתיים.⁴ לדבריו:

בית שמאי אינם מוכנים לקבל את השילוב של קבלת עול מלכות שמים בשגרת החיים. בזמן שאתה עובד אינך פנוי לעמידה לפני המלך. כדי לקבל עול מלכות שמים יש להיבדל ולהיכנס לתודעה של "דע לפני מי אתה עומד". כל ענין ההטיה נועד להוציא את האדם משגרת חינו, מהרגלו ומן החול שבו, ולהכניסו לעולם של קבלת עול מלכות שמים; עולם של קדושה הנבדל לחלוטין מחיי ההרגל. בית הלל, לעומתם, דורשים מהאדם את ריכוז כל כוחותיו לעבודת ה' ולהמלכתו בכל רגע נתון; "לית אתר פנוי מיניה", ו"בכל דרכך דעהו". על המלכת ה' למלך להיעשות על ידי הפועל גם כשהוא נמצא בראש האילן או בראש הנדבך. אדם ילמד איך לפגוש את המלך גם בבגדי עבודה. זוהי דרישה מפליגה מן האדם, שאינה מוכנה להכיר בכך שיטנם חלקים באדם או בימו הפנויים מנוכחותו של

⁴ הרעיון הבסיסי של הקדשת החיים כולם לעבודת ה', מצוי אצל הוגים רבים במהלך הדורות. לדוגמה, החסידות שטענה שאין אתר פנוי מהשראת השכינה, או הרש"ר הירש שדרש לראות כל בית בישראל כבית ה' ממש. אנו הסתפקנו בהצגת גישתם של בית הלל.

⁵ ב' לאו, חכמים, כך ראשון, ימי בית שני, ירושלים תשס"ו, עמ' 177-178.

החקלאית, ומאפשרת לצוות את העם ליטול חלק מהיבול ולשמוח עמו לפני ה'. רק בארץ ישראל מאפשרת השגרה החקלאית לקדש את סוכת השומר ולהפכה למצוות הסוכה.

כך נוכל גם להמציא תשובה מתאימה לשאלה הראשונה שהצגנו, מדוע נכתבו המצוות הייחודיות של חג הסוכות רק בנספח. פרשת המועדות נמסרה לעם היושב במדבר, והסתיימה בפסוק המסכם: "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אֶשָׁה לָהּ עֹלָה וּמִנְחָה זָבַח וּנְסֻכִים דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ" (לז). רק לאחר מכן מצטווה העם העומד להיכנס לארצו במצוות הסוכה וארבעת המינים שיחייבו אותו רק בארץ.⁹

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parashaz>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

f [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' יוסף עופר עורכת לשון: רחל הכהן שיף

קופרמן טען שחלק מהקשיים ומהסתירות העולים מצורת עריכת התורה, נובעים מכך שהתורה לא ניתנה לעם ישראל במדבר בבת-אחת, אלא בפעולה מתמשכת, במהלך ארבעים שנות הנדידה במדבר. (בלשון חז"ל "התורה ניתנה מגילות מגילות"). פרשת המועדות ניתנה במגילה ראשונה, בסמוך למתן תורה. מצוות הסוכה וארבעת המינים ניתנו במגילה חדשה על סף הכניסה לארץ.

⁹ רמז לכך, שקיומה של מצוות סוכה החל רק לאחר הכניסה לארץ, ניתן גם בתיאור חגיגת הסוכות בימי נחמיה: "וַיַּעֲשׂוּ כָל הַקְּהָל הַשְּׁבִיִּים מִן הַשְּׁבִי סֻכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בְּסֻכּוֹת כִּי לֹא עָשׂוּ מִיָּמֵי יְשׁוּעָה בֶּן נֹון כִּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַהוּא וַתְּהִי שְׂמֵחָה גְּדוּלָּה מְאֹד" (נחמ' ח:ז). ודוק, מימי יהושע דווקא, ולא מימי משה.

על פי רעיון זה, ננסה לומר שהקב"ה מצווה אותנו לזכור, גם בהיותנו יושבים בארצנו, את שמירתו המקיפה ששמר עלינו בעת המסע במדבר. הקב"ה מצווה את החקלאי היוצא לקראת עונת האסיף ויושב בסוכתו אשר בשדה, לקדש סוכה שגרתית זו, ולהפוך אותה מסוכת שומר לסוכת מצווה, המזכירה לנו את השומר הגדול, שומר ישראל.

מתוך כך יהיה עלינו לפרש את הפסוק המרכזי במצוות הסוכה, **כדוגמה וכמשל**. אנו מצווים לשבת בסוכת השומרים שהוסבה לסוכה של מצווה, כדי שנפנים ונדע, שהיצאה ממצרים וההליכה במדבר היו אפשריים רק בזכות ענני הכבוד שסככו ושמרו עלינו:⁶ "לְמַעַן יִדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם". במקביל מצטווה החקלאי ליטול מכל גידוליו ארבעה מינים, המייצגים את היבול כולו, ולהלל בהם את מי שנתן לו את גשמי הברכה שנדרשו כדי להגיע לבשלות היבולים ולאיסופם.⁷

אם נכונים דברינו, הרי שמצוות החג ניתנו רק לעם היושב בארצו ומעבד את אדמתו.⁸ רק בארץ ישראל מתבססת השגרה

⁶ כך יתברר היטב מדוע נקט המחבר בשו"ע עמדה הלכתית ברורה, בנושא שהוא לכאורה שייך לתחום האגדה. במסכת סוכה (יא ע"ב) הובאה המחלוקת הידועה על מהות הסוכות שבמדבר: "דתניא: כי בסכות הושבתי את בני ישראל - ענני כבוד היו, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם". על כך כתב המחבר בפתיחתו למצוות סוכה (או"ח תרכ"ה): "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל הם ענני כבוד שהקיפם בהם לבל יכם שרב ושמש".

⁷ דברים מעין אלה כתב פרופ' יואל אליצור על חג הסוכות בספרו **מקום בפרשה** (עמ' 444). לטענתו, הרעיון של קידוש השגרה בא לידי ביטוי גם בקריאת השמות של המקומות ושל האנשים, בעיקר בספר בראשית. גיבורי הספר נוטלים שמות קיימים ושגרתיים, ומייחסים להם משמעות חדשה ומיוחדת. הוא מתבסס בקביעתו זו על פירושו של הספורנו לנתינת השמות לשבטים בפרשת "ויצא". וכך כתב הספורנו על הפסוק: "וַתְּהִי עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפֶּעַם אוֹדָה אֶת ה' עַל כֵּן קָרָאתִי שְׁמוֹ יְהוֹנָדָה וַתַּעֲמֹד מִלְּדָתָהּ" (בר' כט:לה): "ונראה שהיו כל אלה שמות של קדמונים כמו שמצינו קודם לזה יהודית בת בארי (כו:לד), וכן שמואל בן עמיהוד (במ' לד:כ) קודם לשמואל הנביא והיו בוחרים מהשמות הקודמים, את הנופלים על לשון המאורע".

⁸ הסבר זה על כתיבת מצוות הסוכה רק בנספח לרשת המועדות המרכזית, מובא על ידי הרב יהודה קופרמן בספרו **פשוטו של מקרא** (ירושלים תשס"ה, חלק א' עמ' 187. הרב